

Paweł Michalak (Łódź)

REKRUTACJA PODCHORAŻYCH DO OFICERSKIEJ SZKOŁY PIECHOTY NR 2 W JELENIEJ GÓRZE W LATACH 1948-1955

Kryteria przyjmowania do szkół oficerskich w pierwszym dziesięcioleciu powojennej Polski zmieniały się wraz z dokonującymi się przemianami społeczno-ustrojowymi ówczesnego państwa polskiego. W pierwszych latach powojennych do szkół oficerskich przyjmowano kandydatów z doświadczeniem frontowym. 18 sierpnia 1945 r. zostały wydane „Wytyczne Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego określające kryteria doboru kandydatów do szkół oficerskich”¹. Zgodnie z nimi do szkół mogli być przyjmowani *kandydaci o przekonaniach demokratycznych*. Poświadczenia takich przekonań wystawiały oddziały Informacji Wojskowej, co w przypadku żołnierzy znajdowało pewne zrozumienie. Ponadto wymagano, aby kandydaci posiadali świadectwo moralności wydane przez funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej lub Urząd Bezpieczeństwa, udokumentowane wykształcenie na poziomie czterech klas gimnazjum, odpowiedni stan zdrowia i wiek nie przekraczający 24 lat, a w przypadku podoficerów zawodowych – 28 lat. W czasie weryfikacji kandydatów do szkół oficerskich starano się przestrzegać tych zaleceń – z wyjątkiem wymogów wykształcenia².

W 1947 r. opracowano „Ramowy statut szkół oficerskich”. Zawarte w nim znowelizowane zasady naboru kandydatów do szkół oficerskich stały się obowiązujące. Zgodnie z tymi zasadami kandydaci do szkół powinni posiadać obywatelstwo polskie, pochodzić ze środowiska robotniczego, chłopskiego lub inteligencji pracującej,

¹ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), sygn. 9797/33/13, s. 83 [materiały z Centralnego Archiwum Wojskowego oznaczone takimi sygnaturami nie zostały jeszcze opracowane. Można się nimi posługiwać – jak w tym przypadku Autor – używając sygnatury protokołu zdawczo-odbiorczego – przyp. red.].

² R. Kałużny, *Wyższe szkoły oficerskie wojsk lądowych w Polsce w latach 1967-1997*, Zielona Góra 2005, s. 97.

powinni mieć dobrą opinię wystawioną przez organa Milicji Obywatelskiej lub urząd gminy, oraz ukończone cztery klasy szkoły średniej (tzw. małą maturę), a ponadto dobry stan zdrowia określony kategorią „A”. Kandydaci powinni też mieć ukończone 18 lat, ale nie przekroczone 25 lat, a w przypadku podoficerów zawodowych – 27 lat.

Warunkiem przyjęcia do wybranej szkoły było pomyślne zdanie egzaminów wstępnych, uzyskanie przynajmniej dostatecznych wyników sprawności fizycznej oraz otrzymanie pozytywnej opinii od komisji rekrutacyjnej.

W pierwszym okresie funkcjonowania Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 w Jeleń Górze, która rozpoczęła swoją działalność w 1948 r. na „fali” rozwijającej się rywalizacji zimnowojennej państw Wschodu i Zachodu, nie zdołano pozyskać w skali kraju odpowiednich kandydatów do szkół wojskowych. Dlatego też, na podstawie zarządzenia dowódcy Wojsk Lądowych, gen. broni Stanisława Popławskiego nr 01200/K/II z 20 marca 1948 r., przeprowadzono dodatkowy nabór kandydatów do szkół oficerskich i technicznej szkoły lotniczej również wśród podoficerów zawodowych i nadterminowych w wieku do 30 lat³. Od kandydatów na podchorążych wymagano spełnienia określonych warunków, takich jak: obywatelstwo polskie, stan wolny, pochodzenie robotnicze, chłopskie lub ze środowiska inteligencji pracującej, wiek: do szkół marynarki wojennej – od 18 do 20 lat, do pozostałych szkół – od 18 do 25 lat, a dla podoficerów zawodowych i nadterminowych – do 30 lat. Ponadto wymagano: fizycznej zdolności do służby wojskowej, wykształcenia na poziomie 4 klas szkoły średniej, nieskazitelnej przeszłości, demokratycznych przekonań (pierwszeństwo mieli aktywiści – członkowie partii politycznych i organizacji młodzieżowych) oraz zobowiązania do służby stałej w Wojsku Polskim.

W powyższym zarządzeniu stwierdzono także, że to komendanci szkół oficerskich są odpowiedzialni za ostateczną selekcję i przeprowadzenie egzaminów kandydatów przed specjalnymi komisjami egzaminacyjnymi. W skład komisji egzaminacyjnej miał wchodzić komendant szkoły – przewodniczący komisji, zastępca komendanta do spraw polityczno-wychowawczych – zastępca przewodniczącego, instruktor personalny Wydziału Polityczno-Wychowawczego – sekretarz komisji, a ponadto przedstawiciel Informacji Wojskowej szkoły i przedstawiciel (aktywista) Wydziału Naukowego (obaj jako członkowie komisji).

Wprowadzając nakazane zarządzenie dowódcy Wojsk Lądowych w Oficerskiej Szkole Piechoty nr 2, jej komendant gen. bryg. Aleksander Gembal 31 lipca 1948 r. wydał rozkaz specjalny, w którym polecił, aby w terminie do 2 sierpnia 1948 r. utworzyć tzw. batalion zbierający [zbioreczy] kandydatów na podchorążych, komisje egzaminacyjne i patrole (drużyny) informacyjne.

³ CAW, sygn. 509/58/11772, s. 10.

Do batalionu zbierającego mieli trafić wszyscy kandydaci przybywający do szkoły na egzaminy i poddani ostatecznej selekcji. Dowódcą batalionu został kpt. Ryszard Rzeźnik. Batalion miał się składać z dwóch kompanii strzeleckich. Dowódcą 1. kompanii strzeleckiej został por. Adam Olesiak, a dowódcą 2. kompanii strzeleckiej – ppor. Julian Fajkis. Zostali także wyznaczeni dowódcy sześciu plutonów strzeleckich: plut. Kazimierz Kaszkura, plut. Edward Chodakowski, plut. Marian Gardziela, kpr. Stefan Grot, sierż. Władysław Matowiecki i kpr. Leon Szyka. Powołano też 18 dowódców drużyn⁴.

Podczas akcji naboru batalion miał zajmować pierwsze piętro głównego budynku Działu Nauk; kandydaci na podchorążych mieli spać na podłodze, na przykrytej prześcieradłami słomie. Kandydatom zapewniono żywienie zgodnie z normą żywienia dla szeregowych służby czynnej, a posiłki miały być wydawane, ze względu na funkcjonującą tylko jedną stołówkę, w następujących godzinach: śniadanie – 7.30-8.00; obiad – 12.30-13.00; kolacja – 17.30-18.00.

Powołano komisję egzaminacyjną w składzie: przewodniczący – komendant szkoły gen. bryg. Aleksander Gembal, zastępca przewodniczącego – zastępca komendanta do spraw polityczno-wychowawczych ppłk Józef Wolanin, sekretarz – ppor. Lucjan Lewandowski, członkowie – kpt. Juliusz Alpern z Wydziału Nauk i por. Czarnecki z Informacji Wojskowej. Komisja powołała dwie podkomisje: do zbadania wiedzy ogólnej kandydatów (kpt. Stanisław Moch i ppor. Marian Jaworski) oraz do zbadania wiedzy politycznej (por. Tadeusz Grabowski i ppor. Jerzy Szempliński).

Zadaniem drużyny informacyjnej, składającej się z dowódcy i dwóch podchorążych tworzących posterunek informacyjny na dworcu kolejowym w Jeleniej Górze oraz trzech podchorążych – przewodników, było odszukanie, zebranie i doprowadzenie kandydatów do koszar szkoły.

Wszystkie te działania miały na celu zwrócenie uwagi kandydatów na wyjątkową sprawność funkcjonowania wojska oraz sugerowały jego atrakcyjność dla młodego człowieka. Niestety, zawierały także elementy politycznej indoktrynacji.

Dodatkowa akcja naboru kandydatów w roku 1948 nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. Zdecydowano się na bardziej radykalne działania, w wyniku których pozyskano brakujących kandydatów spośród junaków II turnusu brygad Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”⁵. Oczywiście jest, że podczas takiej „siłowej” akcji trudno było przestrzegać wszystkich kryteriów naboru: najczęściej lekceważonym warunkiem było wskazane wykształcenie kandydatów.

⁴ CAW, sygn. 509/58/11772, s. 20

⁵ CAW, sygn. 509/58/11772, s. 15, Pismo dowódcy Wojsk Lądowych z 5 VIII 1948 r. w sprawie uzupełnienia szkół oficerskich w roku 1948.

Akcja naboru kandydatów do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 rozpoczęła się 17 sierpnia 1948 r. W tym dniu do szkoły przybyło pierwszych 60 kandydatów, a w kolejnych dniach przybywali następni. Do 4 października 1948 r. pozyskano 445 osób: 135 kandydatów przydzielono do 6. kompanii, 100 do 7. kompanii, 103 do 8. kompanii i 107 do 9. kompanii strzeleckiej⁶. Natomiast z protokołu wyników egzaminów końcowych przeprowadzonych w Oficerskiej Szkole Piechoty nr 2 w dniach od 23 do 30 kwietnia 1951 r. wynikało, że 1 października 1948 r. przyjęto 505 podchorążych⁷.

7 i 12 października 1948 r., na podstawie rozkazów komendanta Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2, 194 słuchaczy Roczego Kursu Oficerów Piechoty dla Podoficerów Zawodowych, Podoficerów i Szeregowców przydzielono do 2. kompanii strzeleckiej⁸.

Niezależnie od naboru kandydatów do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2, do Jeleniej Góry przybyło 101 podoficerów zawodowych na trzymiesięczny kurs doskonalenia. Zostali oni przydzieleni, 30 września 1948 r., do 3. kompanii podoficerskiej⁹.

Uwzględniając podchorążych pierwszego i drugiego rocznika należy stwierdzić, że rok szkolny 1948/1949 w Oficerskiej Szkole Piechoty nr 2 rozpoczynało w sumie 1149 osób, w tym 190 podchorążych II rocznika¹⁰ i 219 podchorążych I rocznika¹¹, 445 kandydatów przyjętych do szkoły, 194 uczestników rocznego kursu oficerskiego oraz 101 podoficerów zawodowych na 3,5-miesięcznym kursie¹².

15 listopada 1948 r. 45 podchorążych z 1. kompanii strzeleckiej i 43 podchorążych z 2. kompanii strzeleckiej skreślono ze stanu szkoły i przeniesiono do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 1 we Wrocławiu. W zamian za to, 194 podchorążych trzeciego rocznika Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 1 przeniesiono do Jeleniej Góry i przydzielono do 1. i 2. kompanii strzeleckiej. Dzięki takiemu zabiegowi już w pierwszym roku swego funkcjonowania Oficerska Szkoła Piechoty nr 2 kształciła podchorą-

⁶ 16 I 1949 r. złożyli przysięgę i zgodnie ze statutem stali się podchorążymi najmłodszego rocznika, stanowiącego III Batalion Podchorążych CAW, sygn. 509/58/11773, s. 273, Rozkaz dzienny nr 87 z 4 X 1948 r.

⁷ CAW, sygn. 505/3/348, s. 151.

⁸ 28 IX 1948 r. 30 kandydatów na jednoroczny kurs odesłano do macierzystych jednostek jako nie odpowiadających wymaganiom (np. 4 kandydatów do 11. pp, po 3 kandydatów do 17. i 13. pp). CAW, sygn. 509/58/11773, s. 252-253, Rozkaz dzienny komendanta nr 83 z 29 IX 1948 r.

⁹ CAW, sygn. 509/58/11773, s. 260, Rozkaz dzienny nr 85 z 1 X 1948 r.

¹⁰ CAW, sygn. 509/58/11773, s. 285, Rozkaz dzienny nr 89 z 6 X 1948 r.

¹¹ CAW, sygn. 509/58/11773, s. 292, Rozkaz dzienny nr 90 z 7 X 1948 r.

¹² Liczba słuchaczy kursu ulegała zmianom, np. na mocy rozkazu komendanta nr 93 z 11 X 1948 r. 12 kandydatów zostało odrzuconych przez komisję kwalifikacyjną. Jednocześnie na mocy rozkazu nr 94 z 12 X 1948 r. przyjęto 42 kandydatów z Głównego Inspektoratu Ochrony Pogranicza.

zych trzech roczników, miała kandydatów na podchorążych i uczestników kursów szkoleniowych. Z wielkim optymizmem wkraczała w drugi rok swojego istnienia.

Dotychczasowe doświadczenia wskazywały, że rozwój organizacyjny Wojska Polskiego jest uwarunkowany przede wszystkim rozwiązaniem problemu kadry oficerskiej. Docenił ten problem minister obrony narodowej marszałek Michał Rola-Żymierski, który działalność szkoleniową w Wojsku Polskim uczynił przedmiotem wiosennej inspekcji w dniach od 1 do 15 kwietnia 1949 r. Wcześniej jednak, bo 1 marca 1949 r. dowódca Wojsk Lądowych gen. broni Stanisław Popławski (oficer Armii Czerwonej), na odprawie z udziałem głównych inspektorów i szefów rodzajów wojsk i służb oraz komendantów szkół wojskowych, podsumował dotychczasowe efekty szkolenia wojskowego. Sprecyzował również dla wojskowego szkolnictwa zadania na 1949 r., wśród których szczególnie podkreślił:

- zwiększenie etatowych stanów podchorążych, słuchaczy i kursantów, kadry dowódczej i wykładowców oraz obsługi szkół;
- zwiększenie limitów rekrutacyjnych kandydatów na podchorążych;
- skrócenie w niektórych szkołach okresu kształcenia podchorążych¹³.

Utworzenie nowych szkół, zwiększenie limitów rekrutacyjnych kandydatów na podchorążych oraz skrócenie okresu kształcenia w sposób szczególny uwidocznilo liczne problemy rekrutacji, wśród których znacząca była ustalona zasada pochodzenia kandydatów. Obowiązywało przyjęcie około 60% kandydatów pochodzenia robotniczego, 30% pochodzenia chłopskiego i 10% - inteligenckiego¹⁴.

Akcja naboru do szkół oficerskich w 1949 r., w skali całego kraju, również nie dała pozytywnych rezultatów. Szczególnie małe efekty osiągnięto podczas naboru kandydatów do oficerskich szkół piechoty, uzbrojenia, artylerii i artylerii przeciwlotniczej. Oceny takiej dokonał wiceminister obrony narodowej, gen. broni Stanisław Popławski, dowódca Wojsk Lądowych w piśmie do dowódców okręgów wojskowych z 14 maja 1949 r. Jednocześnie, w celu usprawnienia akcji naboru do szkół oficerskich i osiągnięcia wyznaczonej rozdzielnikami liczby kandydatów, zarządził przedłużenie akcji werbunkowej wśród młodzieży cywilnej do 25 czerwca 1949 r. Zobowiązał dowódców okręgów wojskowych, aby osobiście nawiązali stałe kontakty z Komitetami Wojewódzkimi PZPR, Zarządami Wojewódzkimi ZMP i Komendami Wojewódzkimi „Służby Polsce” w sprawie naboru i wspólnie z nimi opracowali, we właściwym terminie, taki plan pracy propagandowej i organizacyjnej, który pozwoli na bezwzględne pozyskanie wyznaczonej dla określonych szkół

¹³ T. Konecki, *Zawodowe szkolnictwo ludowego Wojska Polskiego w pierwszym powojennym dziesięcioleciu. Organizacja i dydaktyka*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, 1974, nr 2, s. 340. To także początek realizacji skróconego programu kształcenia podchorążych.

¹⁴ R. Kałużny, op. cit., s. 343.

liczby kandydatów¹⁵. Nakazał również komendantom szkół wydzielenie 10 brygad propagandowych (1 oficer i 2 podchorążych), które od 20 maja do 3 czerwca miały prowadzić akcję propagandową w województwach.

Oficerska Szkoła Piechoty nr 2, walcząc o kandydatów, zorganizowała 147 spotkań na terenie 34 miejscowości, w których uczestniczyło 8383 przedstawiciele młodzieży. Chęć wstąpienia do szkół oficerskich zadeklarowało 1219 osób, ale wiele z nich nie miało stosownego wykształcenia¹⁶.

Istotnym wydarzeniem roku 1949 było utworzenie trzeciej oficerskiej szkoły piechoty – w Elblągu. Jej formowanie, tak jak i Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2, oznaczało wydzielenie z dwóch istniejących szkół grup podchorążych dających początek nowej szkole.

27 września 1949 r. 119 podchorążych 7. kompanii strzeleckiej i 7 oficerów zostało skierowanych do Elbląga¹⁷. W związku z tym ze struktury organizacyjnej Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 zniknęła 7. kompania strzelecka, zaś dotychczasowa 3. kompania strzelecka III Batalionu Podchorążych z dniem 28 września 1949 r. przyjęła numer 7.

Podczas akcji naboru kandydatów do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2, w okresie od 31 sierpnia do 5 września 1949 r. egzaminowi wstępnemu i rozmowom kwalifikacyjnym poddano 2470 kandydatów. *Do OSP-2 zostałem skierowany w 1949 r. przez Związek Walki Młodych (ZWM) i Komitet Partyjny w Braniewie w województwie olsztyńskim. We wrześniu 1949 r. odbyły się w tej szkole egzaminy wstępne z geografii, wiedzy o Polsce współczesnej, matematyki i j. polskiego. Po egzaminach i rozmowie z Komisją Kwalifikacyjną na temat pochodzenia i przeszłości rodziców zostałem przyjęty. Pomimo iż miałem wujka, który był sekretarzem KW PZPR w Białymstoku to na pierwszym roku szkolenia byłem wielokrotnie przesłuchiwany przez oficerów Informacji Wojskowej, którzy chcieli się dowiedzieć czy mam kogoś za granicą.*¹⁸ „Odsiew” był duży. Przyczyn nie podano. Przyjęto 378 kandydatów, którzy przybyli do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 w okresie od 26 do 30 września 1949 r., tworząc 1., 2. i 3. kompanię podchorążych.

¹⁵ W tej sprawie komendant główny Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” wydał 30 III 1949 r. rozkaz nr 09/K. Gł., w którym podkreślił ważność działań „aby do szkół oficerskich dostał się element klasowo i ideologicznie związany z naszym ustrojem, przede wszystkim synowie robotników, mała i średnio rolnych chłopów i inteligencji pracującej”. Do rozkazu był załączony rozdzielnik na zwerbowanie minimum 8 650 kandydatów, w tym 2 760 do oficerskich szkół piechoty. Vide: CAW, sygn. 509/58/11775, s. 150 i 152.

¹⁶ CAW, sygn. 509/58/11776, s. 354, Sprawozdanie propagandowo-popularyzacyjne naboru kandydatów do szkół oficerskich, przeprowadzone przez oficerów i podchorążych II batalionu na terenie województwa wrocławskiego.

¹⁷ CAW, sygn. 501.1/A.174, s. 52, Rozkaz organizacyjny ministra obrony narodowej nr 0220/org. z 21 X 1949.

¹⁸ Relacja ppłk. w st. sp. Stefana Michaluka – w zbiorach autora.

Fot. nr 1. Z lewej – pchor. Stefan Michaluk
(Wszystkie fotografie ze zbiorów autora)

Po wrześniowej promocji i przesunięciu podchorążych, po egzaminach, na III i II rok nauczania, w Oficerskiej Szkole Piechoty nr 2 w Jeleniej Górze było (na dzień 1 października 1949 r.) 1161 podchorążych i kandydatów na podchorążych.

Ówczesne władze wojskowe zdawały sobie sprawę, że istotnym warunkiem rozwoju Wojska Polskiego i podnoszenia jego gotowości bojowej jest uzupełnianie kadry oficerskiej ludźmi wysoko ocenianymi pod względem klasowym i politycznym. Świadczy o tym m.in. instrukcja szefa Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego z 18 lutego 1950 r. o pracy aparatu politycznego, związanej z ochotniczym naborem do szkół oficerskich¹⁹. Instrukcja zawiera nie tylko wytyczne ogólne, wytyczne do akcji propagandowej, pracy z kandydatami oraz wytyczne dla komisji selekcyjnej i aparatu politycznego co do selekcji kandydatów, ale również jednoznacznie precyzując, że *kandydatów winno cechować oddanie demokracji ludowej i sprawie budownictwa socjalizmu, a podczas selekcji: należy zwrócić uwagę na przeszłość kandydatów, działalność jego rodziców i rodzeństwa, przynależność organizacyjną w przeszłości. Nie brać ludzi, którzy mają bliskich członków rodziny w krajach kapitalistycznych, ludzi którzy sami lub ich rodziny byli represjonowani przez władze Polski Ludowej za antyludową działalność, którzy sami lub ich rodziny byli związani z faszyzmem i władzami okupacyjnymi lub aparatem ucisku Polski*

¹⁹ CAW, sygn. 509/58/11797, s. 178.

*przedwrześnieowej. Okazać maksymalną czujność w walce przeciw wszelkim próbom przenikania wrogich elementów*²⁰. Rekrutacja kandydatów do szkół oficerskich była więc istotnym elementem toczącej się walki klasowej w kraju w oparciu o mocno naciąganą i bardzo ogólnikową, niebotycznie upolitycznioną instrukcję.

Wszechstronne działania w pewnym stopniu usprawniły akcję naboru do szkół oficerskich, także do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2. W okresie od 9 do 20 marca 1950 r. w akcję popularyzacji na terenie województwa krakowskiego było zaangażowanych 10 grup propagandowych²¹. Druga tura spotkań, z udziałem kadry i podchorążych Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2, odbyła się w okresie od 17 do 30 kwietnia 1950 r. – na terenie Warszawy i województwa warszawskiego (4 grupy propagandowe) oraz Łodzi i województwa (6 grup propagandowych)²². Efektem tych spotkań było pozyskanie do jeleniogórskiej szkoły 363 kandydatów, w tym 40 żołnierzy (wśród nich był plut. zaw. Stanisław Łodziak z 67. Pułku Artylerii Ciężkiej)²³.

Kandydaci – zgodnie z rozkazem komendanta Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 z 30 września 1950 r. – zostali przydzieleni do 4. kompanii strzeleckiej (119 kandydatów i żołnierzy), 5. kompanii strzeleckiej (123 kandydatów i żołnierzy) i 6. kompanii strzeleckiej (121 kandydatów i żołnierzy)²⁴.

Zagadnieniom naboru do szkół oficerskich była poświęcona również „Instrukcja nr 1 Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego” z 4 marca 1950 r.²⁵ W instrukcji podkreślono, że *jednym z istotnych warunków rozwoju Wojska Polskiego i podwyższania jego gotowości bojowej jest uzupełnianie kadry oficerskiej „elementem najlepszym”, wybranym według ściśle określonych kryteriów klasowych i politycznych. Dlatego też zasadniczym zadaniem aparatu politycznego w akcji rekrutacji jest okazanie wszechstronnej pomocy dowódcom przy naborze odpowiednich kandydatów. Nakazywano zachowanie maksymalnej czujności w procesie selekcji kandydatów, niedopuszczenie do przenikania wrogich elementów do szeregów korpusu oficerskiego*. Instrukcja regulowała także przebieg akcji propagandowej (od 10 marca do 30 maja 1950 r.) oraz zawierała wytyczne do pracy z kandydatami i wytyczne dla komisji selekcyjnej i aparatu politycznego. Wszechstronne działania w pewnym stopniu usprawniły akcję naboru do szkół oficerskich, także do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2. Ich efektem było pozyskanie do jele-

²⁰ Ibidem, s. 179. Zachowano oryginalną pisownię.

²¹ CAW, sygn. 509/58/11809, s. 161, Rozkaz dzienny nr 56 z 8 III 1950 r.

²² CAW, sygn. CAW. 509/58/11809, s. 91, Rozkaz dzienny nr 91 z 17 IV 1950 r.

²³ CAW, sygn. 509/58/11810, s. 250, Rozkaz dzienny nr 248 z 30 IX 1950 r.

²⁴ Ibidem.

²⁵ CAW, sygn. 509/58/11797, s. 178.

niogórskiej szkoły 435 kandydatów. Kadra i podchorążowie OSP nr 2 utworzyli 10 grup propagandowych, które na terenie województwa śląsko-dąbrowskiego odbyły 121 spotkań z młodzieżą w kopalniach, hutach i szkołach. W spotkaniach wzięło udział prawie 15 000 osób, spośród których zwerbowano 2 758, przeważnie pochodzenia robotniczego²⁶.

Podobne działania podejmowano w kolejnych latach funkcjonowania Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2. W 1951 r. efektem było pozyskanie r. 431 kandydatów ze środowiska cywilnego oraz 27 żołnierzy z jednostek wojskowych²⁷. Kandydaci ze środowiska cywilnego zostali przydzieleni do 1., 2. i 3. kompanii strzeleckich, natomiast żołnierze do 4., 5. i 6. kompanii (II rocznika) oraz 7., 8. i 9. kompanii (III rocznika)²⁸. *W październiku 1949 r. jako poborowy z dwoma klasami Liceum Ogólnokształcącego trafiłem do 12 Kołobrzeskiego Pułku Piechoty w Gorzowie Wielkopolskim. Skierowano mnie do szkoły podoficerskiej. Po okresie unitarnym dowiedzieliśmy się, że jest możliwość dostania się do szkół oficerskich. Ja i trzech kolegów z drużyny złożyliśmy raporty o przyjęcie do Oficerskiej Szkoły Lotniczej w Dęblinie. Zdałem w szkole egzaminy wstępne i czekałem na rozmowę kwalifikacyjną. Podczas „przesłuchania” w Komisji zapytano mnie między innymi czy mam kogoś za granicą. Wiedziałem już, że odpowiednie służby robiły na ten temat wywiad w mojej rodzinnej miejscowości, dlatego odpowiedziałem, że mam trzy ciotki w USA. Zostałem wyproszony na korytarz, intuicyjnie przeczuwając, że będę odrzucony. Tak też się stało. [...] Wróciłem do macierzystej jednostki w Gorzowie Wlkp. Latem 1951 r., już w stopniu kaprała zostałem skierowany do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 w Jeleniej Górze. Zostałem przyjęty na II-gi rok dwuletniego kursu szkoły oficerskiej. Koszary wyglądały schludnie i czysto, ale już pierwszej nocy „z olbrzymią furją” zaatakowały nas stada pluskiew. Trafiłem do batalionu mjr. Myślickiego, 4-jej kompanii por. Cepaka, plutonu ppor. Szymańskiego.*²⁹ Przyjęcie tak dużej liczby osób spowodowało, że w listopadzie 1951 r. grupę 30 kandydatów przeniesiono do Oficerskiej Szkoły Artylerii nr 2 w Olsztynie³⁰. Pozyskiwanie licznych kandydatów do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 dobrze świadczyło o pracy grup propagandowych w terenie, a także komisji selekcyjnej w jeleniogórskiej uczelni.

Zagadnienie rekrutacji kandydatów do oficerskich szkół piechoty jest niezmiernie złożone i dotychczas gruntownie naświetlone nie zostało. Zastanawiające jest np. dlaczego w 1948 r. przyjęto do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 aż 445 kandy-

²⁶ CAW, sygn. 509/58/11797, s. 215, Sprawozdanie z akcji popularyzacji szkół oficerskich.

²⁷ CAW, sygn. 509/58/11818, Rozkaz dzienny nr 237 z 4 X 1951 r.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Relacja ppłk. w st. sp. Władysława Chrobaka – w zbiorach autora.

³⁰ CAW, sygn. 509/58/11818, Rozkaz dzienny nr 276 z 19 XI 1951 r.

datów, gdy w obowiązującym w wówczas etacie przewidywano 360 podchorążych. Nawet gdy uwzględnimy prawne zezwolenie na zwiększenie, w okresie od 1 października do 1 kwietnia, stanu podchorążych pierwszego rocznika o 10%, to liczba podchorążych wynosić powinna 396 a nie 445³¹. Natomiast w 1949 r. przyjęto 378 kandydatów wobec możliwości przyjęcia 386, w 1950 r. – 363 wobec możliwości przyjęcia 396, a w 1951 r. – 458 wobec obowiązującego limitu 396 podchorążych. Jeżeli założymy, że w latach 1949-1950 szkoła nie zdołała pozyskać stosownej liczby kandydatów, to czyż przyjęcie w 1951 r. dodatkowo, ponad dopuszczalny limit, 60 podchorążych nie przerastało jej możliwości edukacyjnych? Moim zdaniem szkoła przeszacowała swoje możliwości, gdyż w listopadzie 1951 r. grupę 30 kandydatów przeniesiono do Oficerskiej Szkoły Artylerii nr 2 w Olsztynie.

Na podstawie analizy pochodzenia społecznego, nie tyle osób przyjętych do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2, lecz już absolwentów (bowiem w materiałach źródłowych brakuje zestawienia i charakterystyki kandydatów), dostrzegam wyraźne zachwianie nakazanych proporcji. Analiza pochodzenia społecznego osób promocji w latach 1952-1954 r. wskazuje na zasadnicze rozbieżności w stosunku do postulowanego modelu pochodzenia społecznego kadry oficerskiej (tabela nr 1). Absolwenci Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 pochodzenia robotniczego stanowili bowiem w tym okresie tylko niewiele ponad 40% wszystkich absolwentów – tyle samo ile absolwenci pochodzenia chłopskiego (odpowiednio 41, 43 i 41%). Na stałym poziomie – około 14-15% – utrzymywał się wskaźnik absolwentów pochodzenia inteligenckiego i ze środowisk rzemieślniczych.

Tabela nr 1

Struktura pochodzenia i wykształcenia podchorążych Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 promocji w 1952, 1953 i 1954 r.

Rocznik podchorążych	Pochodzenie społeczne						Wykształcenie ogólne					
	Robotnicze		Chłopskie		Inteligenckie i rzemieślnicze		Powyżej 7 klas szkoły podstawowej		7 klas szkoły podstawowej		Poniżej 7 klas szkoły podstawowej	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1952	137	42,7	133	41,4	42	15,9	71	23	169	54,0	72	23,0
1953	58	42,0	59	42,7	21	15,3	14	10	88	64,0	36	26,0
1954	145	46,0	128	40,6	42	13,4	11	3,5	236	75,0	68	21,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie imiennych list absolwentów. Rok 1952 – CAW, sygn. 509/58/11832, s. 1-54, sygn. 509/58/11833, s. 1-63; Rok 1953 – CAW, sygn. 509/58/1833, s. 141-152; Rok 1954 – CAW, sygn. 509/58/11851, s. 1-63.

³¹ CAW, sygn. 1544/73/1455, Etat nr 20/116 Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2.

Podczas analizy danych uzyskałem potwierdzenie niekorzystnych relacji w zakresie nakazanego wykształcenia kandydatów. O ile dość optymistycznie przedstawiała się liczba kandydatów wykształconych na poziomie 7 klas szkoły podstawowej (53% w 1952 r., 64% w 1953 r. i 75% w 1954 r.), to niepokoić musi znaczny wzrost procentowy grupy kandydatów z wykształceniem poniżej 7 klas szkoły podstawowej (nawet takich, którzy ukończyli tylko 4 klasy szkoły podstawowej) – z 22% do 26%. Wskaźnik ten okazuje się jeszcze bardziej niekorzystny w kontekście zmniejszenia się, w tym krótkim czasie, procentowego udziału kandydatów posiadających wykształcenie powyżej 7 klas szkoły podstawowej – z 22% do 10% i następnie do 3,5%³². Zatem trudno było wówczas, przyjmując do szkoły osoby z takim wykształceniem, zapewnić realizację procesu kształcenia na wysokim poziomie, tym bardziej, że w owym okresie skracano czas szkolenia nawet o 2/3 – czyli do jednego roku.

W 1952 r. – 22% , w 1953 r. – 10%, a w 1954 r. – 3,5% absolwentów Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 posiadało wykształcenie na poziomie powyżej szkoły podstawowej. To kolejna dysproporcja i bagatelizowanie zasad, bowiem postulowanym wykształceniem kandydatów do oficerskich szkół miała być tzw. mała matura. Oczywiście jest zatem, że poziom wykształcenia ogólnego kandydatów do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 znacznie odbiegał od wymaganego. To z kolei warunkowało zdolności percepcyjne podchorążych w okresie ich kształcenia w jeleniogórskiej szkole, nieprzystające do modelu kształcenia kadr oficerskich. Szkoła zatem nie była atrakcyjną ofertą dla uzdolnionej młodzieży.

Fot. 2. Defilują podchorążowie jeleniogórskiej OSP-2

³² Wykazy imienne absolwentów Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 z 1952, 1953 i 1954 r. CAW, sygn. 509/58/11832, s. 1-54; CAW, sygn. 509/58/1833, s. 1-63; CAW, sygn. 509/58/1833, s. 141-152 i CAW, sygn. 509/58/11851, s. 1-63.

Po dokonaniu analizy zagadnienia rekrutacji kandydatów do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 nasuwa się wniosek, że zasadnicze zasady rekrutacji w latach 1949-1953 nie uległy zmianom. Natomiast ponad sześciokrotnie zmniejszyła się grupa podchorążych z wykształceniem powyżej 7 klas szkoły podstawowej (z 23 do 3,5%) oraz nieznacznie zwiększył się procent przyjmowanych kandydatów z wykształceniem poniżej 7 klas szkoły podstawowej. W tym zjawisku, między innymi, można upatrywać stosunkowo niskiego poziomu kształcenia w jeleniogórskiej szkole, który jednakże zasadniczo nie odbiegał od poziomu kształcenia w innych szkołach oficerskich piechoty w tamtych latach.

Problemy związane z rekrutacją do Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2 przedstawia w swoich relacjach m.in. także prof. dr hab. Tadeusz Kmieciak. *Do OSP-2 przybyłem w ostatnich dniach września 1953 r. Miałem ukończone Liceum Ogólnokształcące. Skierowania z ZMP nie miałem, moi koledzy również nie dysponowali takimi dokumentami. Członków ZMP z cywila było niewiele, może kilku. Znam jeden przypadek kolegi (pchor. Kazimierza Sawickiego), który przed przybyciem do OSP-2 był członkiem PZPR. Działalność organizacji młodzieżowej czy partyjnej w kompanii podchorążych nie była widoczna.*

Przyjęcie do szkoły poprzedzała (kilka miesięcy wcześniej) rozmowa kwalifikacyjna. Prowadziła ją komisja w składzie: przedstawiciel komendy szkoły oraz przedstawiciel cyklu ogólnokształcącego (nauczyciel cywil) prowadzącego zajęcia z języka polskiego, matematyki i biologii. Podchorążowie (z wyjątkiem kilku) nie mieli średniego wykształcenia, w związku z tym przerabiali podstawy wymienionych przedmiotów. W trakcie rozmowy obecny w komisji oficer Informacji Wojskowej zadał mi następujące pytanie: czy wasz ojciec należał do Góralenvolk? Nie byłem w stanie na nie odpowiedzieć. Problemem tym zająłem się wiele lat później, w czasie studiów. Góralenvolk funkcjonował w czasie drugiej wojny światowej w rejonie Nowego Targu, ja natomiast urodziłem się w rejonie Nowego Sącza. Oficer, zadając takie pytanie, prawdopodobnie nie miał większej orientacji w tej problematyce...³³

Fot. 3. Pchor. Tadeusz Kmieciak

³³ Relacja prof. dr hab. Tadeusza Kmiecika – w zbiorach autora.

Te ciekawe relacje rozjaśniają wiele zagadnień związanych z procesem rekrutacji. Po pierwsze potwierdzają, że działalność ZMP dotycząca tego procesu była znikoma, a oferta kształcenia w szkołach oficerskich nie cieszyła się większym zainteresowaniem aktywu młodzieżowego. Entuzjazm z lat 40. wygasł. Po drugie, poziom przygotowania ogólnego kandydatów w dalszym ciągu odbiegał od oczekiwań. Potwierdza to wcześniej postawioną i udowodnioną tezę, że w latach 1952-1954 nastąpił znaczny wzrost procentowy grupy podchorążych z wykształceniem poniżej 7 klas szkoły podstawowej (z 53 do 75%). Po trzecie, dla członków komisji egzaminacyjnej i selekcyjnej ważniejsza niż przygotowanie kandydatów była postawa ich rodziców w czasie II wojny światowej, pochodzenie i świadomość społeczna. Oczywiście nie można twierdzić, że w procesie rekrutacji przyjmowanie takich kryteriów było zjawiskiem powszechnym, ale nie można zaprzeczyć, że nader często czynnikiem decydującym o przyjęciu do szkoły oficerskiej była raczej postawa polityczna kandydata i głoszone przez niego poglądy. Nieukończenie szkoły średniej czy niezdanie matury było mniej znaczące.

Istotną kwestią, a jednocześnie niekomfortową sytuacją dla komendanta szkoły było uczynienie go odpowiedzialnym za wyniki rekrutacji i selekcji. Rozliczano go również z wyszkolenia odpowiedniej liczby absolwentów szkoły, których należało jednak wcześniej przyjąć. Stwarzało to trudną sytuację; komendant odpowiadał zarówno za uznane za zbyt surowe kryteria przyjmowania do szkoły, jak i za stwierdzoną za dużą wymagalność w procesie kształcenia. Inna sprawa, że w latach 1949-1954 komendantami OSP-2 byli oficerowie sowieccy, którzy nie zawsze się dobrze orientowali w specyfice polskiej mentalności i różnorodnych, często bałamutnych przepisach, związanych także ze szkolnictwem wojskowym.

SUMMARY

Recruiting cadets to the Infantry Officers School No. 2 in Jelenia Góra in 1948-1955

Criteria for admission to schools for officers in the first decade of post-war Poland underwent changes in connection to the socio-political changes of then Polish state. In the early postwar years candidates from the front were admitted to schools for officers. In the following years it was required for the candidates to hold a certificate of morality issued by the Militia or municipal offices, four years of secondary education (i.e. a small high school diploma, so called “mała matura”), adequate health condition and age of no more than 24/25 years, and in the case of professional non-commissioned officers - 27/28 years.

The condition of being admitted to the selected schools included successfully passing the entrance exams, obtaining at least satisfactory results in physical fitness test and obtaining a positive opinion of the selection committee.

In the first operating period of the Infantry Officers School No. 2 in Jelenia Góra, the school authorities were not able to obtain suitable candidates to military schools in the country, so they conducted additional recruitment, reducing the entrance requirements. The commanders of schools (in the years 1949 to 1954 they were Soviet officers) were responsible for the recruitment process. They conducted a whole series of propaganda and advertising actions to attract potential candidates. In each province there were mobile propaganda groups encouraging to join the military schools. However, it did not bring the expected results and consequently affected the level of accepted candidates and at the same time - the possibility of organizational development of the Polish Army. Aiming at the recruitment of adequate number of candidates for officer schools, increasingly lowered the criteria, particularly these concerning education.

РЕЗЮМЕ

Набор курсантов в Офицерское Пехотное Училище № 2 в Еленей Гуже в 1948-1955 гг.

Критерия приема в училище для офицеров в первом десятилетии послевоенной Польши изменялись вместе с социально-политическими переменами тогдашнего польского государства. Впервые, послевоенные годы в офицерские училища принимали кандидатов с фронтовым опытом. В последующие годы требовалось, чтобы кандидаты имели свидетельство

о морали, выданное гражданской милицией или муниципальным управлением, образование на уровне четырех лет средней школы, соответствующее состояние здоровья и возраст не более чем 24/25 лет, а в случае профессиональных младшего командного состава - 27/28 лет.

Условием приема в училище было успешная сдача вступительных экзаменов, получение по меньшей мере удовлетворительных результатов по физической подготовке и получению положительного заключения Комитета по отбору.

В первом периоде функционирования офицерского пехотного училища № 2 в Еленей Гуже, не имели в стране подходящих кандидатов в военно-учебные заведения, был произведен дополнительный набор, снижая вступительные требования кандидатом. За рекрутский набор несли ответственность командиры военных училищ (в 1949-1954 гг. были там советские офицеры). Был проведен ряд пропагандных и рекламных акций для привлечения потенциальных кандидатов. В каждом воеводстве была мобильная пропагандная группа, которая привлекала к вступлению в военное училище. Однако, по-прежнему это не принесло ожидаемых результатов и влияло на уровень принятых кандидатов и в то же время – возможность организационного развития польской армии. Принимая достаточное число кандидатов в офицерские училище, все чаще они снижали критерия, в частности, образование.

